

ВСТУП

XIX століття відзначається відродженням практики духовного провідництва та Ісусової молитви на слов'янських теренах. Великий вклад у його розвиток склали визначні постаті українського та російського монашества. Таким чином сформувався унікальне вчення про Ісусову молитву – твір «Щирі розповіді прочанина своєму духовному отцеві», вперше виданий у Казані 1881 року. Цей духовний твір має важливе значення для вивчення слов'янської духовності, позаяк він репрезентує особливий метод творення Ісусової молитви.

У нашій дипломній роботі звернемо увагу на історію постання тексту «Щирих розповідей», на аскетично-богословський зміст твору та його контроверсійність. Що стосується історії тексту, то вона пов'язана, згідно з проведеними нами дослідженнями, з багатьма постатями XIX століття – Михаїлом Козловим, Арсенієм Троєпольським, Паїсієм Фьодоровим, Амбросієм Оптинським та Теофаном Затворником. Всі оці вищезгадані особи внесли значний вклад у розширення та розробку тексту «Щирих розповідей». Вивчаючи історію тексту, ми не можемо не звернути уваги на богословсько-історичний контекст в якому жили ці люди. Інший напрям дослідження впливає з самої назви теми дипломної роботи «Богослов'я Ісусової молитви за твором «Щирі розповіді прочанина своєму духовному отцеві»: старчество, странництво та Ісусова молитва. Окрім цих двох напрямів нашого дослідження, спробуємо також представити контроверсійність практики творення Ісусової молитви у творі, порівнюючи її з вченням про Ісусову молитву відомого аскета-святителя, Ігнатія Брянчанінова. На даний час, немає достатніх досліджень, які б науково висвітлювали твір «Щирі розповіді», його специфіку, однообразність, паралельність та святоотцівську насиченість. Великий внесок у його дослідження на академічному рівні зробили західні дослідники Т. Шпідлік, І. Озер, Л. Пінеллі. Вони проявляють неабиякий інтерес до цього твору, який приваблює читачів своїм простим викладом Ісусової молитви. Нами досліджуваний твір репрезентує слов'янську духовність, яка пов'язана з ісихазмом XIV століття. Актуальність обраної теми впливає із потреби глибшого духовного життя, яке досягаємо Ісусовою молитвою. Ця потреба зумовлена бажанням та зацікавленням у середовищі монашества, духовенства та значної частини вірних Української Греко-Католицької Церкви практикою Ісусової молитви. Відсутність наукових праць українською мовою на тему Ісусової молитви також, значною мірою, вказує на актуальність нашого дослідження. Основна частина нашої праці, окрім Вступу та Висновків, поділена на три розділи, які, виходячи із розглянутої тематики, своєю чергою, поділені на визначену кількість підрозділів та підпунктів. Їх перелік зображений у Змісті. Бібліографія включає використані в процесі написання дипломної роботи джерела, дослідження та інші матеріали, дотичні до розглядуваної нами проблематики. Наша дипломна робота написана в напрямі богослов'я Ісусової молитви із використанням конкретних методів, які часто переплітаються та взаємодоповнюються. У методологічній основі нашої праці закладені загальнонаукові принципи: наукова об'єктивність та історизм, котрі дають змогу аналізувати та вивчати твір «Щирі розповіді». У цій праці ми скористаємося

методами: аналітичним, хронологічним (вивчення біографії особи, яка нас цікавить), порівняльним (для об'єктивності поглядів, які автор нам пропонує), а також методом синтезу і якісної компіляції. Такий підхід зумовлений особливістю нашого дослідження і прагненням всесторонньо висвітлити обрану тему. Логічність нашої праці впливає з запропонованих нам автором твору «Щирі розповіді» тем, які відкривають суть Ісусової молитви так, як ми її зуміли осмислити. Ціль дослідження полягає в аналізі авторства твору та визначенні богословських характеристик Ісусової молитви та її методу. Досягнення поставленої цілі передбачає вирішення таких основних завдань: □ Питання авторства твору та його редакцій. □ Аналіз основних богословських тем, які пропонує автор. □ Визначення богословських джерел з яких постав твір. □ Питання контроверсійності практики Ісусової молитви, представленої у творі. У першому розділі нашої праці запропонуємо загальну характеристику твору використовуючи дослідження науковців, які стосуються питання авторства досліджуваного нами твору. Кожен із них відстоює свою думку, підкріплюючи її історичними, аналітичними та синтетичними фактами. Дослідження авторства відкриває історію постання тексту. Ми старатимемося представити етапи редагування твору, систематизувати їх та визначити головну редакцію, на основі якої постає текст «Щирих розповідей». В цьому розділі також проаналізуємо вплив твору на духовну та світову літературу. У другому розділі, який матиме назву «Аскетично-богословські теми твору «Щирих розповіді», звернемо особливу увагу на три види подвигу духовного життя – старчество, странництво та Ісусову молитву. Саме цей взаємно доповняльний зв'язок представлених традицій і є однією з суттєвих характеристик твору, що надає йому оригінальності і значимості. Кожну із цих духовних практик обґрунтуємо у світлі автентичного церковного вчення. Особливо наголосимо на їх закоріненість у духовній традиції Київської Церкви. У третьому розділі нашої дипломної роботи зупинимось на контроверсійності твору. Намагатимемося коротко порівняти вчення про Ісусову молитву автора «Щирих розповідей» та святителя Ігнатія Брянчанінова. Таке порівняння приведе нас до висновку про неабсолютну авторитетність вчення та практики Ісусової молитви, представлених у творі, хоч це аж ніяк не впливає на його значення та важливість у контексті духовної традиції. В цій роботі використовуватимемо такі терміни: «Ісусова молитва» (молитва серця, безперестанна молитва), «старчество» (духовне отцівство, духовний провід), «странництво» (прочанство, скитання, паломництво). Головного героя твору називатимемо паломником, прочанином. В процесі написання дипломної роботи окрім самого твору «Щирі розповіді», що є основним джерелом нашого дослідження використаємо наукові напрацювання російського вченого А. Пентковського щодо даної проблематики: «От «Искателя непрестанной молитвы» до «Откровенных рассказов странника»», «Кто же составил оптинскую редакцию рассказов странника?», «Кто написал «Откровенные рассказы странника», де автор послідовно викладає історію постання тексту «Щирих розповідей». Для об'єктивного висвітлення цього питання скористаємося також статтею І. Басіна «Авторство «Откровенных рассказов странника». Необхідно підкреслити, що, згадані нами дослідження, за своїм характером є історичними або, радше кажучи, літературно-критичними. Дуже корисною для нас стала також італомовна книга професора Папського Східного Інституту – Томи Шпідліка «La Preghiera» та його монографія «Духовність християнського сходу», в яких автор піднімає питання, які стосуються Ісусової молитви та їх систематично репрезентує. Серед інших досліджень в ділянці, богослов'я Ісусової молитви, ми скористаємося працею С.

Хоружого «Синергия» та його науковими статтями, які натхненні ісихастською традицією. Для детального вивчення питання контроверсійності практики Ісусової молитви, представленої в досліджуваному нами творі, використаємо тематичні статті А. Осіпова «Учение о молитве Иисусовой святителя Игнатия (Брянчанинова) и в “Откровенных рассказах странника”» та І. Душеїна «Куда ведет “странник”?». Велику увагу звернемо на творчу спадщину Ігнатія Брянчанінова і використаємо його твори, які зібрані у книзі «Полное Собрание Творений Игнатия Брянчанинова». Серед різноманітних найменувань допоміжної літератури виділимо наукові позиції відомих авторів: І. Озера, І. Алфеева, О. Клемана, І. Ісиченка, К. Вера та ін. На жаль, нам не вдалося знайти жодної ґрунтовної монографії присвяченої богословському осмисленню духовного досвіду Прочанина. Об'єм нашої дипломної роботи не дає можливості детально проаналізувати всі аспекти вчення про Ісусову молитву у творі «Щирі розповіді», тому ця проблематика потребує подальшого вивчення. ВИСНОВКИ Підводячи підсумки дозволимо собі висловити декілька думок, які стосуються нашої дипломної роботи, завданням якої було проаналізувати авторство твору та представити описану в ньому практику Ісусової молитви. Досліджуючи питання авторства, ми прийшли до висновку, що твір «Щирі розповіді» є колективною працею кількох духовних авторів ХІХ століття, а сам текст твору зазнав шість редакцій. Їх особливості представлені в цій дипломній роботі. Твір викликав великий інтерес у читачів та згодом був перекладений багатьма мовами. Його особливістю є поєднання трьох духовних традицій: духовного отцівства, древньої традиції паломництва та практики Ісусової молитви. Кожну з цих традицій ми проаналізували та вказали на їх закорінення в духовності Київської Церкви. Справжнє духовне отцівство (старчество), згідно нашого дослідження, є особливим благодатним даруванням – харизмою, дарованою Святим Духом, щоб нею служити іншим людям. Без провладу досвідченого старця неможливо зробити поступу в духовному житті. До цього висновку прийшов паломник внаслідок свого духовного досвіду. Іншим подвигом духовного життя є паломництво (странництво). Наш паломник вважає, що його странництво сприяє духовному читанню та молитві. Твір відкриває особу паломника, котрий не зв'язаний життєвими клопотами та у паломництві досвідчує радість від безперестанної молитви серця. Ми намагалися прослідкувати, шлях паломника по українській землі. Щоб поклонитися святим місцям та знайти відповідні духовні настанови він відвідує Київ, Китаєву пустинь, та Почаїв. Його странництво спонукане не ненавистю до світу, людей, навпаки паломник розглядає його як особливе служіння людям та Боже покликання. Основною темою твору «Щирі розповіді» є богослов'я та метод Ісусової молитви. Ісусова молитва або сердечна молитва у Східній традиції вважається нервом духовного життя. Вона, як «метод», має довгу історію становлення та богословського осмислення. Корені Ісусової молитви слід шукати в заповіді безперестанної молитви, призиванні Імені та практиці покаяння. Метод котрим він користується розкривається поступово. Паломник, вправляючись в Ісусовій молитві вказує на зв'язок між серцем, диханням та Духом. Твір представляє три стадії Ісусової молитви: голосову, розумову і сердечну. У практиці Ісусової молитви необхідно обережно ставитись до психосоматичного методу, який детально описаний у «Щирих розповідях». Для паломника Ісусова молитва тісно пов'язана з читанням Святого Письма та Добротолюбія. Коли цей твір став доступний для широкого кола читачів серед богословів виникла певна настороженість. Статті проф. А. Осіпова та ігум. І. Душеїна, які ми використали у дослідженні вказують на контроверсійність практики Ісусової молитви, представленої в

«Щирих розповіддях». В цьому розділі ми використали твори авторитетних вчителів духовного життя та Ісусової молитви Ігнатія Брянчанінова, Теофана Затворника, котрі вказували на закон послідовності, притаманний мистецтву молитви. Вони також перестерігають перед різними небезпеками з якими зустрінеться практик Ісусової молитви. Якраз цих небезпек і не вдалося, на думку проф. А. Осіпова, уникнути прочанинові. Ісусова молитва тільки тоді дає свій істинний плід, коли вона поєднується з християнським праксисом, інакше стає тільки імітацією духовності. Твір «Щирі розповіді» є унікальною пам'яткою духовності і дотепер не втратив своєї актуальності. Він може послужити добрим підручником для тих, хто хоче опанувати мистецтво Ісусової молитви. Ця книга змінила життя багатьох людей та стала об'єктом дослідження відомих вчених в ділянці східно-християнського богослов'я. Сподіваємося, що і наше дослідження допоможе богошукачам ознайомитися та осмислити духовний досвід паломника, котрий віднаходить свою унікальну дорогу та прямує нею до Небесного Єрусалиму.